

Výše naznačené připomínky ke Kubátově knize nejsou vzhledem k jejímu charakteru na pomezí mezi odbornou a popularizační literaturou zásadního rázu. Výtku by si však určitě zasloužil příslušný redaktor nakladatelství Dokořán, neboť kniha obsahuje zbytečné množství tiskových chyb. Naopak velkým kladem jsou přehledné a pečlivě zpracované tabulky, nabízí se pouze otázka, proč nebyla vytvořena podobná tabulka i pro parlamentní volby v kapitole 6. Podobně by informační hodnotě knihy prospělo, kdyby v přílohách byl alespoň seznam předsedů vlád jednotlivých zemí a výčty koaličních stran. Tyto informace není vždy zcela jednoduché „objevit“ a taková sumarizace by velmi usnadnila život nejen studentům politologie.

Knihy díky svému rozsahu a samozřejmě díky autorskému záměru nepsat striktně odbornou práci má poměrně slušný potenciál oslovit i čtenáře s ne zcela specializovaným vzděláním a lze jen doufat, že se jí to podaří. Svou snahou o komplexnost výkladu a komparativní pohled však může být užitečná i studentům politologie a nakonec i odborné veřejnosti.

Vít Hloušek

R. C. Tripathi, ed.:

**SECOND CHAMBERS.
Bicameralism Today.**

New Delhi, 2002, 272 str.

V posledních několika letech jsme svědky zvýšeného zájmu o tematiku bikameralismu, tj. o dvoukomorovost parlamentů, její odůvodnění a funkce. Tak na začátku roku 2000 se v Paříži konalo Fórum senátů světa, na němž se hodně mluvilo o „znovuožívání“ bikameralismu, zejména ve srovnání se situací

ještě na začátku 70. let 20. století. Na sklonku téhož roku vznikla Asociace evropských senátů, jež se dosud sešla na čtyřech pracovních jednáních a páté ji čeká v říjnu v Praze. Podobná asociace existuje i v Africe.

Nejde však samozřejmě jen o zájem členů druhých komor o poznání spřízněných institucí. Setkáme se také s přibývajícimi pracemi teoretiků z oblasti konstitucionalismu, politické vědy a státovědy, ale třeba i politické ekonomie. Po několikaleté přestávce v produkci komparativně koncipovaných knižních prací vyšla v roce 1997 v Cambridge teoreticky velmi propracovaná kniha „Bicameralism“ z pera G. Tsebelise a J. Money, ovlivněná především ekonomickými přístupy v politické vědě, teorii her (model vyjednávání mezi komorami) apod. O dva roky později dva renomovaní autoři a editoři, S. C. Patterson a A. Mughan, publikují rozsáhlou komparativní práci „Senates. Bicameralism in the Contemporary World“. Jejím reprezentativním německým pendantem se v roce 2000 stává opět kolektivní dílo „Zweite Kammern“ editované G. Riescher, S. Russ a Ch. M. Haasem. Z téhož roku pochází i monografie M. Russell „Reforming the House of Lords. Lessons from Overseas“, která kombinuje promyšlenou komparaci s konkrétními doporučeními reformy Sněmovny lordů.

V podstatě všechny citované práce jsou uvozeny povzdechnutím nad nedostatkem literatury věnované problematice dvoukomorových parlamentů, resp. jejich druhých komor, tu v angličtině, tu v němčině, a to zejména ve srovnání s pozorností věnovanou komorám prvním. Výjimkou tu má být snad jen řada studií věnovaných americkému Kongresu jako celku a Senátu zvláště. Pro českého čtenáře, vědomého si charakteru a zaměření tuzemské produkce shora vyjmenovaných oborů, jsou tato povzdechnutí sice poněkud úsměvná, ale nešť. Každopádně dalším příspěvkem ke snižování deficitu mezinárodního odborného zájmu o druhé komory je sborník „Second Chambers. Bicameralism Today“,

vydaný indickou Radou států, druhou komorou tamního federálního parlamentu, u příležitosti 50. výročí jejího vzniku. Podobný sborník – „The Second Chamber. Its Role in Modern Legislatures“ (editor S. S. Bhaleerao) – vyšel již při 25. výročí v roce 1977.

Editorem recenzované publikace je kancléř Rady států, tj. šéf jejího aparátu (*Secretary General*). Kancléři různých druhých komor jsou také v převážné většině autory jednotlivých příspěvků; doplnění jsou několika parlamentními experty, ale také třeba předsedou českého Senátu P. Pithartem. Řazení příspěvků je abecední, na vůli autorů byl ponechán styl i rozsah jejich statí. Většina z nich je velmi stručná a deskriptivní, přesto však velmi užitečná. To, co se můžeme dočíst v textech ústav, v některých případech ostatně obtížně přístupných, je totiž doplněno empirickými postřehy poučených „insiderů“. Výjimkou nejsou ani pasáže historizující a teoretické (např. USA, Velká Británie, Španělsko, Česká republika).

Vzhledem k tomu, že příspěvků je 32, není možné o nich podrobněji, resp. kriticky referovat. Omezím se proto jen výčet některých z nich a na zachycení alespoň několika typických či zajímavých rysů představovaných druhých komor.

Setkáme se zde s komorami známými a často zkoumanými (Velká Británie, USA, Francie), ale i se zcela opomíjenými (Kambodža, Nepál, Trinidad a Tobago, Jamajka, Bělorusko atd.), s komorami působícími v monarchiích i republikách, v parlamentních, prezidentských, poloprezidentských i direktoriálních režimech. Zastoupeny jsou všechny výlučné formy ustavování: přímá volba (např. ČR, Polsko, USA), nepřímá volba (např. Francie a Kazachstán) i jmenování (Kanada nebo Jamajka); k nim se poji částečné obsazování na bázi dědičnosti či virilního členství. Najdeme ale i vícečetné kombinace přímé a nepřímé volby, přímé volby a jmenování, nepřímé volby a jmenování, přímé a nepřímé volby a jmenování atd. Ukazuje se, že smíšené mo-

dely jsou velmi rozšířené, což ostatně v menší míře platí i o části členů jmenovaných hlavou státu.

Jsou zde zastoupeny komory velmi silné (USA, Itálie), stejně jako poměrně slabé (Rakousko a Jamajka). Vedle komor federativních (USA, Rakousko, SRN, Austrálie, Kanada, Mexiko apod.) se pojednává i o komorách v unitárních státech, vedle komor z nejlidnatějších států světa (Indie) se dočteme o komorách v zemích s nevelkým počtem obyvatel (Trinidad a Tobago, Nepál). Jakkoliv převažují komory celostátní, najdeme zde i tři komory jednotlivých indických států (Džammú a Kašmír, Karnataka, Maharaštra).

Pestrá paleta zkoumaných druhých komor umožňuje i řadu srovnání. Např. srovnání odlišné podoby a vývoje druhých komor ve dvou britských dominiích, shodou okolností federací s parlamentní formou vlády – Austrálii a Kanadě.

Australský Senát je přenesením amerického modelu paritně složené federativní komory do podmínek parlamentního systému vlády. Poměrný volební systém v něm zajišťuje, aby jedna politická strana neovládla všechny státy. Vláda Senátu kontroluje jen zřídka, což umožňuje zástupcům menších politických stran vstupovat do hlasovacích koalic a jejich prostřednictvím dosahovat řady koncesí. Bez souhlasu Senátu totiž vláda nemůže prosazovat svůj legislativní program.

Kanadský Senát patří svým postavením mezi komory velmi silné (přehlasován – paradoxně – může být jen u změn ústavy), přitom je kompletně obsazován jmenováním, jež bylo zprvu doživotní, od roku 1965 je limitováno dosažením věku 75 let. Zastoupeny v něm nejsou primárně provincie, nýbrž spíše tři kanadské regiony. Toto uspořádání bylo podmínkou vzniku moderní federace v roce 1867.

Předobraz všech federativních druhých komor, americký Senát, můžeme konfrontovat s různými odchylkami ve složení (ústup od parity států) či pravomocích (odstupňované oslabení).

Rakouská Spolková rada je rovněž federativní druhou komorou, avšak nahrazující model parity zemí odlišením počtu jejich zástupců podle počtu obyvatel a na rozdíl třeba od australského Senátu komorou velmi slabou. Jejího souhlasu je potřeba pouze k přijetí ústavních zákonů omezujících kompetence zemí. V ostatních případech může uplatnit odůvodněné námitky, jejichž odmítnutí první komorou je dosti snadné. Naopak švýcarská Stavovská rada ustavovaná na bázi parity kantonů a rovnomocná Národní radě se svému americkému vzoru velmi blíží.

Nepřímou volbou a pravomocemi jsou si podobné komory ze dvou postsovětských republik, Běloruska a Kazachstánu. Běloruská Rada republiky patří současně mezi komory s částí členů jmenovaných hlavou státu (8 ze 64). Má poměrně značnou působnost kreační ve vztahu k ústředním orgánům, dozoruje nad činností místních a regionálních zastupitelstev, volí hlavy regionálních exekutiv atd.

Pozoruhodným rysem druhé komory v Burkině Fasso je 28 zdrojů jmenování a voleb jejich 178 členů, což má zajistit reprezentaci všech sociálních vrstev. Jmenované senáty na Jamajce a ve státě Trinidad a Tobago zase garantují zastoupení opozice tím, že část jejich členů je jmenována na návrh jejího vůdce. Část senátorů v Nepálu a ve Svazijsku volí komory první.

Do rubriky zajímavostí patří např. zánik mandátu indického senátora v důsledku vystoupení z politické strany nebo při hlasování v rozporu se stranickou direktivou nebo vysokoškolské vzdělání a zákaz členství v politické straně jako podmínky pasivního volebního práva do Senátu v Thajsku.

Zmíníme-li některé příspěvky podrobněji, tak pro chilský Senát je příznačné kombinované obsazování přímou volbou, nepřímou volbou, jmenováním a virilními členy. Jeho kompetence daleko přesahuje zákonodárství: působí např. jako soud pro impeachment, rozhoduje kompetenční spory soudů a správních úřadů atd.

Český Senát patří mezi ty, jejichž vznik provázely nejen politické kontroverze, ale také teoretické spory o účel a konkrétní podobu druhé komory (viz např. hayekovské inspirace). V komparativním pohledu stojí za zmínku jeho nedostatečná „výzbroj“ ke kontrole vlády.

Irský Senát je komorou, v níž by mělo podle očekávání ústavodárce dominovat zastoupení profesních skupin. Konkrétní podoba způsobu ustavování (volebního zákona) však i zde vede k dominanci politických stran. Předseda Senátu patří do skupiny nestranných předsedajících střežících respekt k parlamentním procedurám.

Ruská Rada federace doznala během své nedlouhé existence dvou významných změn, jež nesouvisejí s jejími kompetencemi, ale se způsobem výběru a typem členů. V závislosti na tom její význam nejdříve velmi vzrostl (cca 1996–1999) a pak poklesl (cca od 2000–2001). Zajímavé je také rozvedení stručné ústavní úpravy zákonodárského procesu jednacímí řady komor a praxí.

Přínosná je řada konkrétních údajů ilustrujících jak praxi amerického Senátu (vetované nominace federálních soudců, vývoj systému výborů), tak důsledky první fáze reformy Sněmovny lordů v jejím složení.

Závěrem lze konstatovat, že recenzovaný sborník velmi dobře plní úlohu aktuálního informatoria o řadě druhých komor, zejména těch méně známých, pro nás poněkud exotických. Větší ambice si zjevně nekladl (na rozdíl např. od vícejazyčného nizozemského výročního sborníku „Bicameralisme. Tweek-amerstelsel vroeger en nu“ editorů H. W. Bloema, W. P. Blockmanse a H. de Scheppera z roku 1992), proto jej dost dobře není možné kritizovat za jejich nenaplnění.

Jan Kysela